

HUANG Chun-chieh 黃俊傑

Konfucijanstvo v Republiki Kitajski/ na Tajvanu: 20. in 21. stoletje¹

1 Uvod

V širšem kulturnem krogu Kitajske Tajvan predstavlja edinstveno kitajsko skupnost. Skozi njegov dolgi zgodovinski razpon lahko Tajvan metaforično vidimo kot palimpsest, na katerem so se zaporedne vladajoče oblasti, bodisi Nizozemci (1624–1662), vlada Koxingaja ob koncu dinastije Ming (1661–1683), Mandžurci dinastije Qing (1683–1895), Japonci (1895–1945) ali Republika Kitajska (1945–), na vso moč trudile izbrisati stopinje, ki so jih pustile predhodne oblasti. Zgodovino Tajvana kot vrhunec razvoja obalne Kitajske lahko označimo tudi kot simfonijo, v kateri so se v kitajsko kulturo in družbo pridruževale ter vključevale moderne zahodne vrednote, predvsem demokracija. To posebno zgodovinsko ozadje in družbeno-kulturno vzdušje imata precejšen vpliv na razvoj konfucijanstva na povojnem Tajvanu.

Od prihoda na tajvanski otok v 17. stoletju je konfucijanstvo imelo nekaj interakcije z avstronezijsko kulturo domorodnega ljudstva. Kasneje je služilo

1 Naslov izvirnika: Confucianism in the ROC/Taiwan: The 20th and 21st Centuries.

tudi kot ideološko orožje tajvanskih intelektualcev proti japonskim vladarjem kolonialnega obdobja (1895–1945) (Chen Chaoying 2009, 10–27). Konfucijanstvo je bilo glavni domorodni miselni sistem v okviru treh spektrov tajvanske povojne kulturne scene, ki so bili:

- a) tradicija proti modernosti,
- b) celinska Kitajska proti obalni Kitajski ter
- c) domorodne proti mednarodnim kulturam (Harrell 1994, 1–18).

Kot domorodni način miselnosti konfucijanstvo na Tajvanu neguje tradicionalne vrednote, ki izhajajo iz celinske Kitajske, obenem pa si prizadeva kosati se z izzivi zahodne kulture.

2 Trije izstopajoči vidiki konfucijanstva na povojnem Tajvanu

Tri poglobitve značilnosti konfucijanstva na povojnem Tajvanu so opazne že na prvi pogled. Najprej, po ponovni priključitvi Tajvana k Republiki Kitajski leta 1945 do ukinitve vojnega prava julija 1987, je bil konfucianizem uporabljen in zlorabljen kot ortodoksna politična ideologija kitajske nacionalne vlade (Kuomintang oz. Guomindang 國民黨, GMD). V tem obdobju političnega zatiranja pod taktirko GMD je konfucijanstvo delovalo kot »državni konfucianizem« (King 1996, 228–243) s pomočjo srednješolskega učbenika *Osnovna besedila kitajske kulture (Zhongguo wenhua jiben jiaocai 中國文化基本教材, v nadaljevanju Osnovna besedila)*, ki ga je izdala tedanja vlada. Učbenik je kot primarna klasična besedila vseboval *Razprave (Lunyu 論語)*, *Mencij (Mengzi 孟子)*, *Veliki nauk (Daxue 大學)* in *Nauk o sredini (Zhongyong 中庸)*. Izdaja učbenika iz leta 1986, ki je bila urejena po vzoru dela politika iz vrst GMD Chen Lifuja (陳立夫, 1900–2001) *Dao teče skozi štiri knjige (Sishu Daoguan 四書道貫)*, je bila najznačilnejši primer »državnega konfucianizma« na povojnem Tajvanu. Z manipulacijo vsebine konfucijanske miselnosti in prevračanjem logike njenih argumentov ta verzija učbenika izjave dr. Sun Yat-sena (孫中山, 1866–1925) in Chiang Kai-sheka (蔣介石, 1887–1975) združuje z nekaj razpravami konfucijanskih klasikov ter konfucijansko filozofijo istoveti z uradno ideologijo GMD, ki je temeljila na »treh ljudskih načelih« (*sanmin zhuyi 三民主義*). V tej uradni interpretaciji konfucianizma sta popolnoma izginila vseprisotna »duh protesta« in učenjaška aroganca, ki sta bila značilna za Konfucija in Mencija (Huang 2009a, 28–48). Namesto tega je učbenik poudarjal, da bi »napredovanje našega razumevanja pomembnosti izvrševanja Treh ljudskih načel naroda ([*min zu 民族*], demokracije [*min quan*

民權] in vitalnosti ljudstva [*min sheng* 民生]) koristilo prizadevanju za obrambo in obnovo nacije« (Chen Lifu 1983, 94–95).

Z manipulacijo klasičnega konfucijanstva, da bi služilo sodobnim političnim namenom, se je avtor *Osnovnih besedil* izneveril prvotnim političnim idealom Konfucija (551–479 pr. n. št.) in Mencija (371?–289? pr. n. št.). Argumenti v *Osnovnih besedilih* so nenehno izražali to, kar lahko imenujemo »napačna kontekstualnost«. V svetu miselnosti Konfucija in Mencija sta bila pacifikacija in upravljanje sveta mogoča s »samokultivacijo (*xiushen* 修身)«. Nasprotno temu je avtor *Osnovnih besedil* pozival k podreditvi lastnega »sebstva« tedanji politični avtoriteti vlade GMD.

»Državni konfucianizem«, ki je v štirih desetletjih pred letom 1987, ko je bilo ukinjeno vojno pravo, služil kot politična ideologija GMD, je izkazoval močan konservatizem s podpiranjem *statusa quo* in takratne politične oblasti (Huang 2009b, 49–69). Vitalnost in dinamizem, značilna za konfucijansko tradicijo, zlasti pri Konfuciju in Menciju, sta postala zamegljena. Vendar pa je uradno zahtevano poučevanje *Osnovnih besedil kitajske kulture* v povojnih tajvanskih srednjih šolah med mladimi ironično in nepričakovano postavilo trdne temelje za boljše razumevanje tradicionalne kitajske kulture. Pomen tega je postal še posebej očiten, ko je bila celinska Kitajska med letoma 1966 in 1976 zapletena v veliko kulturno revolucijo. V tem času se je Tajvan štel za »laboratorij kitajske kulture« (Chen Shaohsing 1966, 1–14) in je izstopal kot svetilnik kitajske kulture kot celote.

Druga izrazita značilnost konfucijanstva povojnega Tajvana je v tem, da ga je reinterpretirala skupina učenjakov, imenovana »moderne konfucijanci«. Med njimi so bili Tang Junyi (唐君毅, 1908–1978), Xu Fuguan (徐復觀, 1902–1982) in Mou Zongsan (牟宗三, 1909–1995), glavni zagovorniki konfucijanstva v razburkanem obdobju po letu 1949 v Hongkongu in na Tajvanu. Vse »moderne konfucijance« v Hongkongu in na Tajvanu je navdihoval njihov duhovni mentor Xiong Shili (熊十力, 1885–1968), zato jih štejejo za »drugo generacijo« modernih konfucijancev. Z zgodovinskega vidika so si v različnem obsegu delili vsaj dve stvari. Prvič, njihovo preučevanje konfucijanstva je bilo globoko prežeto z močno zaskrbljenostjo zaradi sprememb v celinski Kitajski po letu 1949, ko je oblast prevzela Kitajska komunistična stranka (KKP). V svojih predstavah o prihodnosti Kitajske so prevzeli tradicionalni ideal upravljanja sveta v skladu s konfucijansko tradicijo. Drugič, skupen jim je bil »kulturni konservatizem« (Schwartz 1976, 20), ki ga je generiral nacionalizem, vendar je bil njihov kulturni nacionalizem nekakšen »zgodovinski etnosimbolizem« (Smith 2010, 60–63).

16

Tang Junyi in Mou Zongsan sta bila filozofa, medtem ko je bil Xu Fuguan prvenstveno intelektualni zgodovinar. Tangova filozofska drža se je nagibala k idealizmu ali temu, kar bi lahko imenovali »moralni intuicionizem« (Frölich 2017, 138–143), Mou pa se je trudil Kantovo filozofijo združiti z neokonfucianizmom dinastij Song in Ming (Lee 2017b, 13–25). V nasprotju s Tangom in Moujem, ki sta delovala kot čista akademika, je bil Xu že pred svojim petdesetim letom vpleten v politiko. V obdobju druge generacije modernih konfucijancev sta Mou Zongsan in Xu Fuguan poučevala na Pedagoški univerzi Tajvan in Univerzi Tunghai. Vsi povojni tajvanski moderni konfucijanci so se v različnem obsegu ukvarjali z razvijanjem moralnega sebstva. Vztrajali (zlasti Mou in Xu) so pri tem, da lahko oseba avtonomnost moralnega sebstva doseže s kultivacijo sebstva. Vsak človek, so menili, ima »svobodno voljo«. Trdili so, da človek s pomočjo svobodne volje črpa svojo svobodo in lastno prirojeno moralno zavedanje. Kljub temu pa »ta neskončna narava ni opredeljena z obstojem Boga, ampak z organsko, strukturno definirano celostjo subjekta (v smislu moralnega sebstva) z vsemi fizičnimi in metafizičnimi elementi obstoja« (Rošker 2016, 211).

Med številnimi Mou Zongsanovimi deli o kitajski filozofiji (Mou 2003) najbolj sistematično ponovno tolmačenje konfucijanske filozofije najdemo v delih *Substanca srčne zavesti in substanca narave* (Mou 1968) ter *Od Lu Xiangshana do Liu Jishana* (Mou 1979). Svojo interpretacijo kitajske filozofije je ponudil v *Značilnostih kitajske filozofije* (Mou [1963] 1976), zbirki zgodnjih predavanj v Hongkongu, in *Devetnajstih predavanjih o kitajski filozofiji* (Mou 1983), zbirki predavanj na Tajvanski nacionalni univerzi (NTU).

Mou je bil znan po svoji dojemljivi klasifikaciji neokonfucianizma dinastij Song in Ming. Kot pravi Mou, je konfucijanski mojster dinastije Severni Song Cheng Yi (程頤, Yichuan 伊川, 1033–1107) začel odstopati od konvencionalnih učenj Zhou Lianxija (周濂溪, 1017–1073), Zhang Hengquja (張橫渠, 1020–1077) in Cheng Mingdaota (程明道, 1032–1085); in Zhu Xi se je čvrsto držal nove tradicije, ki jo je začel Cheng Yi. Mou je še trdil, da je šola Hu Wufenga (胡五峰, 1105–1161) in Liu Jishana (劉戡山, 1587–1645) tradicija, ki je neposredno izhajala od mojstrov Zhou Lianxija, Zhang Hengquja in Cheng Mingdaota, in v objektivno novost združuje *Razprave, Mencija, Nauk o sredini* ter komentarje *Knjige premen* (*Yizhuan*, 易傳, *Komentarji Knjige premen*). V nasprotju s tem je šola Lu Xiangshana (陸象山, 1139–1193) in Wang Yangminga (王陽明, 1472–1529) *Yizhuan* in *Nauk o sredini* vključila v *Razprave* in *Mencija*, da bi dosegla subjektivno novost. Na te štiri klasike je bila osredotočena tudi ortodoksija konfucijancev pred dinastijo Qin ter velike tradicije neokonfucianizma dinastij Song in Ming (Mou 2014, 91).

Xu Fuguan je bil vsestranski človek. Pred svojim petdesetim rojstnim dnevom je bil globoko vpleten v politiko burnega obdobja med državljansko vojno (1945–49). Kot politični pomočnik Chiang Kai-sheka se je spoznal z voditelji kitajske komunistične partije, z Mao Zedongom (毛澤東, 1893–1976), Zhou Enlaijem (周恩來, 1898–1976) in drugimi. Xu je bil esejist, pesnik in kolumnist, predvsem pa intelektualni zgodovinar, ki se je konfucijanstvu približal z zgodovinskega vidika. Njegova ponovna razlaga konfucijanstva je bila v veliki meri odraz političnega nihanja na Kitajskem v drugi polovici 20. stoletja. »Brez pritiska protikitajske kulture v petdesetih letih prejšnjega stoletja, brez pritiska antikofucijanstva v šestdesetih letih,« je dejal, »ne bi imel ključa za razumevanje idej velikanov antike; nikoli ne bi mogel niti začeti tako težkega poskusa« (Xu 1979, 3–4).

Med Xujevimi publikacijami, ki obravnavajo razvoj konfucijanstva, sta najpomembnejši knjiga o teorijah človeške narave v klasičnem konfucijanstvu (Xu 1969) ter trodelni *magnum opus* o intelektualni zgodovini zgodnje in pozne dinastije Han (Xu 1979b). Xujevo gibko pero je konfucijanstvo prikazalo kot »skupek idej, ki skušajo odgovornost za človeštvo nositi tako, da se neposredno soočijo z resničnim človeškim življenjem« (Xu 1979a, 39–40).

V številnih zapisih o konfucijanstvu je Xu poudarjal, da konfucijanci niso merili le na razlaganje, ampak tudi spreminjanje sveta. Njegova epitomizacija »zaskrbljene zavesti« (*yuhuan yishi* 憂患意識) v konfucijanski tradiciji je bila najbolj inovativna v krogu modernih konfucijancev, ki so bili njegovi sodobniki. V Xu Fuguanovih očeh konfucijanci niso bili osebe, ki prebivajo v svojem kabinetu in razmišljajo o abstraktnih filozofskih idejah. Ravno nasprotno, konfucijanci naj bi se drzno soočali z zatiranjem monarhije in obenem peli pesem zmage ljudstva (Huang 2019).

Na podlagi številnih študij, ki jih je izdelala »nova generacija« modernih konfucijancev, se konfucijanstvo kot akademsko področje na Tajvanu razvija tudi v 21. stoletju. Od leta 2000, ko je skupina akademikov na NTU začela »Raziskovalni projekt o interpretaciji konfucijanskih klasikov v zgodnji moderni Vzhodni Aziji« (2000–2004), se število učenjakov, ki delujejo na tem področju, nenehno povečuje. V zadnjih dveh desetletjih se je ta vzhodnoazijski raziskovalni projekt razvijal v fazah in dosegel vrhunec kot »Program vzhodnoazijskih konfucijanstev« (2011–). Medtem je NTU Press objavil nekaj serij o vzhodnoazijskih konfucijanstvih in vzhodnoazijski kulturi. V njih je bilo objavljenih skoraj 200 knjig, številne pa so bile ponatisnjene tudi v izdajah s poenostavljenimi pismenkami celinske Kitajske.

V primerjavi z modernimi konfucijanci 20. stoletja, ki so konfucijanstvo preučevali na »državno osredotočeni« ravni, so tajvanski akademiki 21. stoletja

spodbudili raziskovanje »vzhodnoazijskih konfucijanstev« z nadnacionalnega, večjezičnega in transkulturnega vidika. Novo preučevanje konfucijanstva z vzhodnoazijskega vidika lahko do določene mere razumemo kot reakcijo na zahodno prevlado nad kitajskim učenjaštvom v 20. stoletju, ko so na številne vzhodnoazijske učenjake s področja humanistike in družboslovja vplivale akademske paradigme, izposojene iz Amerike ali Evrope. Ti predhodni raziskovalci so ekstrapolirali ideje iz teorij humanistike in družboslovnih znanosti, ki so temeljile na evroameriških izkušnjah, in jih nekritično vključili v svoje študije Vzhodne Azije, pri čemer so prikrojili podatke, da bi ustrezali neprimerno uvoženim paradigmam. Ker je »Zahod« v mislih teh raziskovalcev predstavljal »odsotnega ključnega drugega«, so v svojem raziskovanju resno obravnavali le vzhodnoazijske pojave, ki so bili podobni ali primerljivi z evropskimi ali ameriški izkušnjami. Zato je »razmišljanje iz Vzhodne Azije« izstopalo s poudarkom/vztrajanjem na pomembnosti preučevanja konfucijanstva z vidika Vzhodne Azije.

»Vzhodnoazijska konfucijanstva« poudarjajo, da kljub velikemu številu lokaliziranih manifestacij »vzhodnoazijskih konfucijanstev« obstaja izrazita regionalna »celovitost« deljenih intelektualnih in etičnih sestavin, ki so jim skupne. Ker »vzhodnoazijska konfucijanstva« obstajajo med in ne nad kulturnimi izmenjavami ter medsebojnimi vplivi med vzhodnoazijskimi državami, jih ni mogoče imeti za enotno, fiksno, nespremenljivo ideologijo, ki je nastala in bila rigidno opredeljena pred več kot 2600 leti na polotoku Shandong na Kitajskem. Od leta 2000 je temeljni namen preučevanja »vzhodnoazijskih konfucijanstev«, ki se mu posvečajo tajvanski akademiki, »da v Aziji ne bi prihajalo do 'obrnjenega orientalizma' kot protiuteži zahodnim študijam, še manj pa so zaželeno vaze zagledane in prevzetne t. i. 'nacionalne študije' ali 'guoxue 國學'« (Huang 2015, 19).

V novem preučevanju konfucijanstva v 21. stoletju na Tajvanu je mogoče opaziti veliko navdušenje nad dvema razvojema v zgodovini konfucijanstev Vzhodne Azije:

- a) pojav napetosti in zlitij med kitajskimi konfucijanskimi vrednotami ter posebnimi značilnostmi drugih regij, kot so Koreja, Japonska in Vietnam v Vzhodni Aziji;
- b) dvojnost kulturne in politične identitete, ki se v vzhodnoazijskih konfucijanstvih kaže med nekitajskimi konfucijanci (Huang 2015, 16, 19).

Preučevanje konfucijanstva v Koreji, na Japonskem in v Vietnamu raziskuje neločljivost in napetost med kulturno in politično identiteto v miselnosti konfucijanskih učenjakov teh držav.

V zadnjem času si številni raziskovalci, povezani s Fundacijo kitajske kulture za trajnostni razvoj (中華文化永續發展基金會, Zhonghua Wenhua Yongxu Fazhan Jijinhui), na Tajvanu prizadevajo pripraviti osnutek za t. i. »trajnostni indeks Wang Dao (WDSI)«. T. i. Wang Dao (王道, kraljeva pot) je v nasprotju z Ba Dao (霸道, pot hegemon) temeljna vrednota Mencijeve politične filozofije. Ti tajvanski raziskovalci se trudijo, da bi Wang Dao iz abstraktnega političnega ideala konfucijancev pretvorili v niz merljivih, standardiziranih in konkretnih kazalnikov, s katerimi bi lahko primerjali in ocenili delovanje držav po vsem vetu. Z indeksom WDSI želijo omenjeni tajvanski raziskovalci vplivati na razvoj sveta v smeri proti bolj trajnostnemu cilju, ki vključuje tudi konfucijanske vrednote.

Tretji poseben vidik konfucijanstva na povojnem Tajvanu je dejstvo, da je konfucijanstvo »živelo« tudi kot ukoreninjen način življenja v tajvanski civilni družbi. Kitajski priseljenci so konfucijanske vrednote na Tajvan prinašali od 17. stoletja dalje. Konfucijanstvo je bilo za Tajvan vir kulturne moči. Med japonsko kolonizacijo Tajvana v letih 1895–1945 so domorodni intelektualci predavali o Konfucijevih *Razpravah*, da bi kritizirali japonsko oblast. Po drugi svetovni vojni je delovna etika, prežeta s konfucijansko tradicijo, prispevala k hitremu gospodarskemu razvoju Tajvana, ki je bil prvi in najpomembnejši med t. i. štirimi vzhodnoazijskimi zmajčki v drugi polovici 20. stoletja. V zgodnjem 21. stoletju so bile donacije, ki so jih navadni prebivalci Tajvana namenili žrtvam potresa avgusta 2008 v provinci Sečuan na Kitajskem ter preživelim žrtvam potresa, cunamija in jedrske nesreče v Fukušimi na Japonskem marca 2011, najvišje na svetu. Vse to kaže, da vsakdanji Tajvanci v sebi nosijo tisto, kar je Mencij (372–289 pr. n. št.) imenoval »srce, občutljivo za trpljenje drugih« (*Mengzi* [1979] 1984, 67–69).

Ker so konfucijanske vrednote tako dobro ohranjene in tako močno vpete v tajvansko civilno družbo, vsi glavni budistični samostani in ljudske religije na Tajvanu spodbujajo branje *Štirih knjig*. Tako je na primer zenovski samostan Zhong Tai Chan (中台禪寺) v osrednjem Tajvanu za promocijo stičišča med konfucijanstvom in budizmom natisnil delo meniha Ouyi Zhixuja (藕益智旭, 1599–1655) *Razlaga Štirih knjig*. Še en budistični menih Richang (日常法師, 1929–2004), ustanovitelj izobraževalnega parka Sreča in modrost (福智教育園區) v okrožju Yunlin (雲林), je svojim učencem v letih 1993 in 1994 o *Razpravah* predaval kot o odskočni deski za študij budizma. Leta 2007 je mojster Zheng Yan (證嚴法師, 1937–), vodja budističnega združenja Ciji (慈濟), sprožil množično gibanje za spodbujanje Konfucijeve doktrine o »obvladovanju samega sebe in vrnitvi k dostojanstvu«. Združenje Ciji je širilo konfucijanstvo tudi na televizijskih in radijskih omrežjih na Tajvanu in v celinski Kitajski.

Če povzamemo, je bilo konfucijanstvo povojnega Tajvana kot trinožnik s tremi različnimi stebri: politično-ideološki aparat GMD, moderni konfucijanski raziskovalci in filozofi ter budistična promocija tradicionalnih konfucijanskih besedil in vrednot. Čeprav je bil konfucianizem kot ideologija namenjen kreipitvi prevladujoče avtoritete vladajoče stranke GMD ter so ga zato učenjaki in študenti kritizirali, je ironično postavil trdne temelje konfucijanstva za srednješolce tistega časa. Moderni konfucijanci so konfucijanske doktrine pridigali in razvijali v akademskem krogu, medtem ko so budistične skupine konfucijanske vrednote razširjale med širokimi množicami. V nasprotju z uradnim konfucianizmom, ki ga je spodbujala oblast GMD, je konfucijanstvo, ki so ga širile budistične sekte in ljudske religije, ljudsko konfucijanstvo. Če konfucijanstvo, o katerem so govorili moderni konfucijanci, označimo za »elitno konfucijanstvo«, lahko ljudsko konfucijanstvo hkrati upravičeno imenujemo »poljudno konfucijanstvo«.

3 »Konfucijanska demokracija«, kot so si jo predstavljali moderni konfucijanci povojnega Tajvana

»Dandanes,« je Xu Fuguan leta 1980 mogočno naznanil v svojem sedemindesetem letu, »morajo resnični konfucijanci nedvomno prispevati k izgradnji demokracije« (Xu 1979a, 66). Dejansko je bila osrednja tema modernih konfucijancev na povojnem Tajvanu možnost »konfucijanske demokracije«. Mou Zongsan in Xu Fuguan sta bila glavna arhitekta, ki sta zgradila teorije »konfucijanske demokracije«. O Moujevi in Xujevi artikulaciji »konfucijanske demokracije« lahko najplodneje razpravljamo na podlagi ključnih besed, ki sta jih uporabljala.

Najinovativnejši izraz, ki ga uporablja Mou Zongsan v svoji teoriji »konfucijanske demokracije«, je »samozanikanje moralne zavesti oziroma praznanja« (*liangzhi zhi ziwo kanxian* 良知之自我坎陷) (Mou 2003, 201–208). Po Moujevem mnenju se moralna zavest ali »prirojeno znanje oziroma praznanje« (*liangzhi*) ne more neposredno preoblikovati v zunanje znanje družbenega in fizičnega sveta. Takšno preoblikovanje zahteva »samozanikanje« »praznanja«, da bi lahko vključevalo zunanje znanje. V skladu z logiko tega razmišljanja je Mou trdil, da se mora »sintetično racionalni duh« v konfucijanstvu in kitajski kulturi zanikati, da se preoblikuje v »analitično racionalni duh«, ki je potreben za demokracijo in znanost (Mou 2003, 192–200). Mou pravi, da sta konfucijanstvo in kitajska kultura odobravalata tisto, kar je imenoval »funkcionalno/namerno predstavitev razuma«, medtem ko je zahodna kultura poudarjala »stiskalno/raztežno predstavitev razuma« (Mou 2003, 58, 155).

Zato je razvoj demokracije iz konfucijanstva zahteval dialektični proces »samozanikanja praznanja«, da »funkcionalno/namerno predstavitev razuma« preoblikuje v »stiskalno/raztezno predstavitev razuma« (Lee 2017b).

Xu Fuguanova razmišljanja o možnosti »konfucijanske demokracije« so se osredotočala na ključni koncept, ki ga je označil kot »protislovje dvojnih subjektivnosti (*erzhong zhutixing de maodun* 二重主体性的矛盾)«. Xu pravi, da je bilo subjekt politike v konfucijanski filozofiji »ljudstvo«. Konfucijanska politična filozofija je »osredotočena na ljudstvo« ter si prizadeva prinesti mir ljudem in svetu. Vendar pa je bil v politični realnosti imperialne Kitajske središče moči cesar, edini subjekt, ki je bil v politiki resnično pomemben. Xu Fuguan je ta poseben pojav imenoval »protislovje dvojnih subjektivnosti« v kitajski zgodovini.

Xu je vztrajal, da si konfucijanska politična filozofija deli precej skupnih področij z osnovnimi načeli demokracije. Trdil je, da je odnos med cesarjem in ljudstvom v konfucijanski politični filozofiji nekakšno pogodbeno razmerje, v katero je ljudstvo privolilo. Zato je konfucijanstvo priznavalo ljudsko »pravico do upora«. Sin Neba (*tianzi* 天子) je bil dolžan preskrbeti svoje ljudstvo, ga ljubiti in hraniti. V konfucijanski politični miselnosti je t. i. »pravičnost« pomenila spoštovanje pravic ljudstva. Zato so bile vse politične dejavnosti v interesu ljudstva tudi v vladarjevem interesu. Poleg tega so konfucijanci zagovarjali moralno vodenje, kar je pomenilo, da so se morali vladarji ustrezno obnašati in postati vzorni modeli. Konfucijanstvo je vztrajalo, da »vse pod nebom« ni cesarjeva zasebna lastnina. Končni cilj vladanja je bil ljubiti in negovati ljudstvo (Xu 1980, 199–220). Zgornja slika konfucijanske politične filozofije, ki jo je rekonstruiral Xu Fuguan, je podobna temu, kar je George Lakoff (1941–) imenoval »model negujočega starša« (Lakoff 1996, 35).

Xu Fuguan je drzno naznanil, da se mora konfucijanstvo preoblikovati, preden se lahko razvije konfucijanska demokracija. Dejal je:

Najprej je treba doseči politično neodvisnost posameznika, kar lahko vodi k udejanjanju skupnega interesa, ki presega posameznika. Z določitvijo koncepta posameznikovih pravic bo nadaljnje izboljšanje naknadno mogoče s pomočjo obredov. Začeti je treba z vladanimi in ne z vladarji ter tako predstaviti stopnjo individualnega samozavedanja, ki v kitajski zgodovini še ni obstajala. Tako obnovljeni konfucijanski duh bo utrdil temelje politike. V zameno bo vzpostavitev demokratične politike konfucijanski miselnosti podelila objektivno obliko (Xu 1980, 59–60).

Xu Fuguan je v svoji artikulaciji »konfucijanske demokracije« poudaril, da je družbeni temelj »konfucijanske demokracije« razred »lastnik – poljedelec«

v poljedelski družbi. To je bil Xujev vpogled, ki je bil globoko prežet z njegovo interpretacijo tradicionalne kitajske kulture. Kitajska kultura, kot jo je slikal Xu Fuguan, je bila trinožno stojalo, sestavljeno iz treh elementov: avtokracije, podeželske družbe in konfucijanske filozofije upravljanja sveta (Huang 2019, 2. poglavje). V nasprotju z Mou Zongsanom, ki je »konfucijansko demokracijo« imel za povsem teoretično razmišljanje, je Xu Fuguan opazil pomen socialnih temeljev »konfucijanske demokracije«. Ta kontrast ne označuje samo razlike med Moujem kot filozofom in Xujem kot intelektualnim zgodovinarjem, ampak tudi kontrast med Immanuelom Kantom (1724–1804) in Karlom Marxom (1818–1883). Nasprotje med Moujem in Xujem lahko obravnavamo tudi kot kontrast med metafiziko in politično ekonomijo. Vse to razkriva dejansko raznolikost pod navidezno enotnostjo modernih konfucijancev na povojnem Tajvanu.

Z zgodovinskega vidika so Moujeve in Xujeve vizije o »konfucijanski demokraciji«, čeprav polne uvida, imele nekaj mrtvih točk, zato pozivajo k nadaljnjemu razmisleku. Najpomembnejša vprašanja, ki jih morajo naši moderni konfucijanci resno upoštevati, so: (1) Kako zaščititi pravice posameznih državljanov v »konfucijanski demokraciji«, ki je bila krščena v duhu močnega komunitarizma? (2) Kakšna je vloga srednjega razreda v razvoju »konfucijanske demokracije«? (3) Kako ohraniti nadzor nad tistimi, ki vihtijo moč? Vsa ta vprašanja je treba obravnavati, preden se lahko t. i. »konfucijanska demokracija« v celoti razvije.

4 Zaključek

Vodilni motiv, ki teče skozi zgodovino konfucijanstev v Vzhodni Aziji, je ideja upravljanja sveta (*jingshi* 經世), ki temelji na tem, kar je Xu Fuguan označil kot »zaskrbljena zavest«. Konfucijanstvo na Tajvanu ni izjema. Vsi trije miselni tokovi v konfucijanstvu na povojnem Tajvanu, konfucijanstvo kot politična ideologija, kot akademski diskurz in kot način življenja, so težili ne le k tolmačenju, ampak tudi spreminjanju sveta. S tega vidika želim podati dve zaključni opombi.

Prvič, konfucijanstvo je vse prej kot nekakšno »intelektualno razvedrilo«, s katerim se zabavajo puščavniki, ločeni od sveta. Konfucijanstvo je močan duhovni vir, ki tolaži razočarane duše vsakdanjih ljudi. Tajvanski intelektualci so konfucijanstvo uporabljali kot orožje v boju proti japonskim kolonizatorjem. Po ponovni priključitvi Tajvana Kitajski leta 1945 je bilo konfucijanstvo izvir močne delovne etike, ki je bila gonilna sila gospodarskega razvoja. Vitalnost in dinamizem konfucijanstva sta se pokazala z modernimi konfucijanskimi

učenjaki, ki so delovali v času represivnega režima GMD pred demokratizacijo Tajvana. V dobi globalizacije 21. stoletja je konfucijanstvo v tajvanskih akademskih krogih pridobilo nov zagon v preučevanju »vzhodnoazijskih konfucijanstev« in v osnutku »trajnostnega indeksa Wang Dao«.

Drugič, sočasno s ponovno oživitvijo Kitajske in njenim spodbujanjem velikega projekta 21. stoletja »en pas, ena pot«, konfucijanstvo postaja vse bolj pomembno. V širših množicah celinske Kitajske njegovi poganjki rastejo v mogočno drevo. Čeprav so se nekateri tajvanski politiki v zadnjih letih trudili za »desinizacijo« na kulturnem področju, je tajvanska civilna družba globoko prežeta s konfucijanskimi vrednotami. Kot sem trdil drugje, »za konfucijanstvo človečnost vsebuje neodtujljivo dostojanstvo, prirojeno družabnost in ekološko vzajemnost, pri čemer vsak vidik vključuje druga dva« (Huang 2014, 88), in ni preveč neverjetno pričakovati, da bi konfucijanstvo lahko služilo kot skupni temelj za komunikacijo in izmenjavo med ljudstvom na obeh straneh Tajvanske ožine. Zlahka si lahko predstavljamo, da bi konfucijanstvo v 21. stoletju in kasneje zmoglo ponuditi človečnost, dostojanstvo in ekološko vzajemnost za Veliko Kitajsko kot celoto.

Prevedla Jasna Bavec

Literatura

- Chen, Chao-ying. 2009. »Development of Confucianism in Taiwan: From the Seventeenth to the Twentieth Century.« *Contemporary Chinese Thought*, 41: 1 (jesen 2009), 10–27.
- Chen, Lifu, ur. 1983. *Zhongguo wenhua jiben jiaocai* 中國文化基本教材 (*Osnovna besedila kitajske kulture*). Tajpej: National Institute for Compilation and Translation.
- Chen, Shao-Hsing. 1966. »Taiwan as a Laboratory for the Study of Chinese Society and Culture.« *Zhongyang yan jiu yuan minzu xue yanjiu suo jikan* 中央研究院民族學研究所集刊 (*Bilten Etnološkega inštituta Academie Sinice*), No. 22 (jesen 1966), 1–14.
- Elstein, David. 2015. *Democracy in Contemporary Confucian Philosophy*. New York in London: Routledge.
- Fröhlich, Thomas. 2017. *Tang Junyi: Confucian Philosophy and the Challenge of Modernity*. Leiden: E. J. Brill.
- Harrell, Steven in Huang Chun-chieh. 1994. »Introduction: Change and Contention in Taiwan's Cultural Scene.« V *Cultural Change in Postwar Taiwan*, urednika Steven Harrell in Huang Chun-chieh. Boulder, Co.: Westview Press.

- Huang, Chun-chieh. 2009a. »Confucian Thought in Postwar Taiwanese Culture: Form, Content, and Function.« *Contemporary Chinese Thought*, 41: 1 (jesen 2009), 28–48.
- . 2009b. »The Conservative Trend of Confucianism in Taiwan after World War II.« *Contemporary Chinese Thought*, vol. 41, No. 1 (jesen 2009), 49–69.
- . 2014. *Taiwan in Transformation: Retrospect and Prospect*. New Brunswick in London: Transaction Publishers.
- . 2015. *East Asian Confucianisms: Texts in Contexts*. Göttingen in Tajpej: V&R unipress in NTU Press.
- . 2019. *Xu Fuguan in the Context of East Asian Confucianisms*. Prevedla Diana Arghirescu. Honolulu: University of Hawaii Press.
- King, Ambrose Y. C. 1996. »State Confucianism and Its Transformation: The Restructuring of the State-Society Relation in Taiwan.« *V Confucian Traditions in East Asian Modernity: Moral Education and Economic Culture in Japan and the Four Mini-Dragons*, urednik Tu Wei-ming, 228–243. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Lakoff, George. 1996. *Moral Politics: How Liberals and Conservatives Think*. Chicago: University of Chicago Press.
- Mengzi. 1979, 1984. *Mencius*. Prevedel D.C. Lau. Hong Kong: Chinese University Press.
- Lee, Ming-huei, ur. 1994. *Dangdai xin rujia ren wu lun* 當代新儒家人物論 (*Eseji o izjemnih osebnostih sodobnega modernega konfucijanstva*). Tajpej: Wenjin chubanshe.
- Lee, Ming-huei. 2017a. »Building Democracy the Theory and Practice of Contemporary New Confucianism.« *V Confucianism for the Contemporary World*, urednika Hon Tze-ki in Kristin Stapleton. Prevedel Hon Tze-ki. Albany: State University of New York Press.
- . 2017b. *Confucianism: Its Roots and Global Significance*. Honolulu: University of Hawaii Press.
- Mou, Zongsan. (1963) 1976. *Zhongguo zhexuede tezhi* 中國哲學的特質 (*Značilnosti kitajske filozofije*). Tajpej: Xuesheng shuju.
- . 1968. *Xinti yu xingti* 心體與性體 (*Substanca srčne zavesti in prirojena moralna substanca*). Tajpej: Zhengxhong shuju. 3 Vols.
- . 1979. *Cong Lu Xiangshan dao Liu Jishan* 從陸象山到劉蕺山 (*Od Lu Xiangshana do Liu Jishana*). Tajpej: Xuesheng shuju.
- . 1983. *Zhongguo zhexue shijiu jiang* 中國哲學十九講 (*Devetnajst predavanj o kitajski filozofiji*). Tajpej: Xuesheng shuju.
- . 2003. *Mou Zongsan xiansheng quanji* 牟宗三先生全集 (*Zbrana dela gospoda Mou Zongsana*), 33 Vols. Tajpej: Linking Publishing.

- . 2003a. »Lishi zhexue 歷史哲學 (Filozofija zgodovine). « V *Zbrana dela gospoda Mou Zongsana*, Vol. 9.
- . 2003b. » Zhengdao yu zhidao 政道與治道 (Princip legitimacije in princip vladanja). « V *Zbrana dela gospoda Mou Zongsana*, Vol. 10.
- Rošker, Jana. 2016. *The Rebirth of the Moral Self: The Second Generation of Modern Confucians and their Modernization Discourses*. Hong Kong: The Chinese University of Hong Kong Press.
- Schwartz, Benjamin I. 1976. »Notes on Conservatism in General and in China in Particular.« V *The Limits of Change: Essays on Conservative Alternatives in Republican China*, urednica Charlotte Furth. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Smith, Anthony D. 2010. *Nationalism: Theory, Ideology, History*. Cambridge: Polity Press.
- Xu, Fuguan. 1969. *Zhongguo ren xing lun shi* 中國人性論史 (Zgodovinski esej o človeški naravi na Kitajskem: obdobje pred dinastijo Qin). Tajpej: Taiwan Commercial Press.
- . 1979a. *Rujia zhengzhi sixiang yu minzhu ziyou renquan* 儒家政治思想與民主自由人權 (Konfucijanska politična miselnost ter demokracija, svoboda in človekove pravice), urednik Hsiao Hsin-I 蕭欣義. Tajpej: Bashi niandai chubanshe.
- . 1979b. *Liang Han sixiang shi* 兩漢思想史 (Intelektualna zgodovina dinastij Han). Tajpej: Taiwan xuesheng shuju.
- . 1980. *Xueshu yu zhengzhi zhi jian* 學術與政治之間 (Med raziskovanjem in politiko). Tajpej: Student Book Co.